

ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE ARHEOLOGIE

STUDII DE PREISTORIE

7/2010

**Editura Renaissance
București
2010**

ASOCIAȚIA ROMÂNĂ DE ARHEOLOGIE

STUDII DE PREISTORIE 7

COLEGIUL DE REDACȚIE

Redactor șef: Silvia Marinescu-Bilcu

Membri: Douglass W. Bailey, Adrian Bălășescu, Constantin Haită, Marcel Otte, Valentin Radu, Anne Tresset.

Coperta: Idol de marmură aparținând culturii Hamangia descoperit în peștera *Lilieilor* (Cheile Dobrogei).

Colegiul de redacție nu răspunde de opiniile exprimate de autori.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, orice corespondență se vor trimite Colegiului de redacție, pe adresa Șos. Pantelimon 352, sc. C, ap. 85, sector 2, București sau prin email: ara.romania@gmail.com; aroarh@yahoo.com; costel@arheologie.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Marinescu-Bilcu Silvia

Studii de Preistorie nr. 7 / Marinescu-Bilcu Silvia

Douglass W. Bailey, Adrian Bălășescu, Constantin Haită, Marcel Otte, Valentin Radu, Anne Tresset
București, Editura Renaissance, 2010.

ISSN 2065 - 2526

SPONSORIZĂRI ȘI DONAȚII

Editura *RENAISSANCE*

Analiza microscopică privind idolii Hamangia descoperiți în zona Cheile Dobrogei – Târgușor

Cornelia CĂRPUȘ*
Leonid CĂRPUȘ**

Abstract: *In this paper we present two pieces of laboratory examination of Hamangia culture, found in the Cheia area, Constanta County. Their description in detail and the circumstances of their discovery are presented in the article of Valentina Voinea.*

Simple chemical analysis and binocular microscope examination analysis shows details of construction that escapes from a direct view of the artifacts. The pieces seem to have had a pattern identical and similar methods of execution, and certainly the same religious significance.

Rezumat: *In această lucrare prezentăm examenul de laborator a două piese aparținând culturii Hamangia, găsite în zona Cheia, județul Constanța. Descrierea lor în detaliu precum și circumstanțele descoperirii lor sunt prezentate în articolul Valentinei Voinea din prezentul volum.*

Analize chimice simple precum și imaginea mărită sub lupa binoculară evidențiază detalii de execuție ce scapă la o vedere directă a artefactelor. Piesele par să fi avut un tipar identic precum și modalități asemănătoare de execuție; sigur și aceleași semnificații religioase.

Keywords: *idol, Neolithic, Hamangia, microscopical analysis, Spondylus, marble.*

Cuvinte cheie: *idol, neolitic, Hamangia, analiză microscopică, Spondylus, marmură.*

Studiul nostru vizează analiza microscopică a celor două reprezentări antropomorfe aparținând culturii Hamangia, descoperite în zona Cheile Dobrogei - Târgușor (județul Constanța) prezentate în articolul anterior¹.

◆ **1.** Idol antropomorf (fig. 1), din marmură albă, dolomitică, cu următoarele dimensiuni: lungimea=62 mm, lățimea la umeri=32 mm, grosimea de 10-11 mm; diametrul exterior al cercului este de 23 mm, el fiind întrerupt doar pe linia ce sugerează șoldurile. Prin meticulozitatea și acuratețea execuției, pare a fi o piesă ieșită acum din mâinile celui ce a lucrat-o.

Primul contact cu această piesă îți dă senzația că te afli în fața unei lucrări de artă contemporană și prima tentație este de a afla cum a fost realizată.

Macroscopic prezintă suprafețe extrem de fine, fără colțuri sau linii nefinisate, ca și când „artistul” a fost un expert în pietre prețioase. Nici o asperitate nu se simte la pipăit.

Am trecut la studierea ei la lupa binoculară și microscop. Se observă că, în primul rând a fost sculptat corpul. Apoi a fost trasat cercul și linia mediană ce separă picioarele. Cercul este aproape perfect, forma lui fiind modificată doar lateral de linia șoldurilor; picioarele lipite sunt separate de o linie mediană foarte dreaptă. După aceea, s-a trecut la exprimarea mai evidentă a liniilor trasate. Nu știm cum a fost executat orificiul central, oricum, la lupa binoculară nu se observă nici o urmă de zgâriere lăsată de vreun instrument, doar de abraziune fină, suprafața internă a acestui „vid” fiind foarte bine șlefuită după perforare. După ce au fost adâncite cele două arcuri de cerc, abia apoi, artistul a trecut și la adâncirea liniei mediane după liniile trasate inițial. Acest lucru este dovedit de faptul că în capătul ei dinspre cer, în zona care ar sugera pubisul, se observă o mică adâncitură determinată de un instrument ascuțit cu care a lovit marmura repetat, în momentul finisării acesteia.

---

* Spitalul Clinic de Pneumoftiziologie Constanța, Str. Sentinelei, nr. 40, Constanța; carpuscornelia@yahoo.com

** Direcția de Sănătate publică Constanța - Laboratorul de Microbiologie, str. Nicolae Iorga, nr. 89, Constanța; carpus_leonid@yahoo.com

¹ Valentina Voinea, *Un nou simbol Hamangia*, în prezentul volum.

Posterior, orificiul central nu mai este delimitat de nici un cerc iar linia mediană ce separă picioarele, lipsește, atenția artistului fiind axată doar pe partea anterioară a piesei. Se observă ușoare depuneri ulterioare în toate spațiile adâncite.

Capătul piesei dinspre gât este lăsat nefinisat, aici observându-se marmura ca atare sau este vorba despre o cristalizare a carbonaților din sol pe această porțiune nefinisată. Credem totuși că artistul nu a modelat și capul în mod deliberat întrucât cristalele precipitate pe zona gâtului nu au nici o urmă de prelucrare și nu se evidențiază nici o urmă de ruptură.

Ca o sinteză a celor constatate precizăm următoarele:

- compoziția rocii din care a fost modelat idolul are la bază carbonatul de calciu (CaCO_3);
- trei minerale cu structură cristalină prezintă în compoziția lor chimică carbonatul de calciu: calcitul, dolomitul și aragonitul;
- reacție moderat pozitivă la acțiunea unui acid diluat, cu eliminare de CO_2 ; efervescența slabă la acid este caracteristică marmurei dolomitice (ce are în compoziție carbonat de calciu dar și de magneziu);
- duritatea pe scara Mohs a piesei este între 3,5 - 4; întrucât aragonitul cochilifer lasă ușoare urme vizibile sub microscop pe artefact, considerăm că duritatea piesei este $<3,5$ în comparație cu aragonitul;
- toate suprafețele sunt atent finisate fără nici o omisiune, având aspectul de finisare prin umectare permanentă într-o soluție cu pH-ul ușor acid (oțet!);
- depunerile din șanțurile realizate prin abraziune sunt vizibile doar la microscopic și au o culoare gălbuie-maronie.
- finisarea extrem de atentă sugerează posibilitatea șlefuirii piesei la final, cu o bucată de pânză îmbibată într-o soluție slab acidă, prin care s-au netezit asperitățile.

Fig. 1. Idol Hamangia din marmură – anterior (stânga) și posterior (dreapta).
Marble Idol Hamangia – anterior (left) and posterior (right).

Este o reprezentare schematizată a corpului feminin, fără a fi puse în evidență atributele feminității așa cum le întâlnim la alte piese-idol, caracteristice culturii Hamangia.

Artistul a tratat destul de superficial „bustul” schițând doar brațele ca și capul; și picioarele sunt reprezentate schematic, subliniindu-le printr-un șanț ce se unește în partea anterioară cu cercul exterior. Atenția artistului s-a concentrat pe cavitatea internă a trupului, căci cercul extern ce pornește de la un nivel corespunzător sternului uman, ajunge până la nivelul pubisului; deci, tot ceea ce reprezintă cavitate abdominală este închisă în acest cerc, care lasă în interiorul său un „vid” în zona periombilicală.

Tocmai acest gol intern reprezintă „cheia” concepției artistice, care, peste milenii, incită și lasă loc deschis multor interpretări.

◆ **2.** Pandantiv de *Spondylus* (fig. 2), cu următoarele caracteristici: greutate=2,6 g, lungime=26 mm, lățimea la șolduri=12 mm, grosimea=5,5 mm; partea inferioară a piesei este mai lungă, de 21 mm, iar brațele, doar schițate, au 4 mm lungime.

Dacă partea superioară a acestei „madone” mignone este tratată minimalist la fel ca și piesa precedentă, cavitatea abdominală și membrele posterioare se bucură de o atenție mai mare din partea celui ce a lucrat-o. Cercul exterior ce delimitează cavitatea abdominală nu mai este perfect rotund ca la idolul din marmură, ci este ovoidal, având diametrul orizontal de 12 mm și cel vertical de 8 mm. Șanțul median ce separă picioarele este bine delimitat pe toată lungimea sa în partea anterioară a piesei, dar spre deosebire de idolul de marmură, această linie mediană se continuă și pe partea dorsală pe o anumită porțiune. Posterior, se observă doar perforația centrală, fără a fi delimitată de nici un cerc. Orificiul central este realizat cu foarte mare atenție și perfect rotund. Piesa este foarte bine șlefuită, la fel ca cealaltă. Nu știm dacă aceste piese au avut atribuții cultice, sau reprezintă doar o sculptură „modernă” a unui trup de femeie. Poate avem de-a face cu același autor sau aceeași „școală”, căci aceste două piese sunt foarte asemănătoare.

Fig. 2. Idol Hamangia din *Spondylus* – anterior (stânga) și posterior (dreapta).
Spondylus Idol Hamangia - anterior (left) and posterior (right).

Artistul matur, a încercat probabil pe aceste piese să recreeze un model ideal. Modelul nu mai este o imitație fidelă a realului, ci devine o reprezentare a unui ideal feminin. Opera devine esență și nu

imitare, esențializare la care ajung de obicei artiștii la vârsta senectuții, deși unii ating această etapă cu mult înaintea vârstei biologice. Omul din neolitic va atinge tipologia senectuții la o vârstă mult mai timpurie căci speranța de viață arareori ajungea la 40 de ani.

Din idoli maturității fac parte reprezentările Zeiței Mamă, idoli Zeița Pasăre și idoli tabu. Idoli senectuții sunt idoli reprezentării esenței. Între aceștia se încadrează și idoli de la Cheia. Linia de contur nu exacerbează formele feminității iar reprezentarea este impersonală. În zona centrală modelul prezintă un cerc, lipsind zona plexului solar și zona ombilicală de materie. Orice interpretare a semnificației acestei reprezentări poate părea o speculație. Dar ambele modele în ansamblu prezintă un arhetip unic, de o deosebită frumusețe și sensibilitate.

◆ Concluzii

Cei doi idoli sunt reprezentări identice: un trup de femeie sculptat. Ambele au zona plexului solar decupată, rămânând ca un culoar energetic de legătură cu alte generații; deci au semnificații identice; diferă în schimb materialele (unul în marmură, altul în scoică) ca și dimensiunile, cel din marmură fiind aproximativ de trei ori mai mare decât cel din scoică. Poate avem de-a face cu același autor sau aceeași „școală”, căci aceste două piese sunt foarte asemănătoare. Tiparul identic al acestor piese ne asigură că avem în față reprezentarea aceluiași simbol, transmis nouă prin acești idoli cu semnificație cultică.

Ca tehnică s-a folosit delimitarea desenului ca și execuția orificiului central prin zgâriere inițială apoi prin abraziune repetată probabil cu nisip, precum și cu un instrument dintr-o rocă dură, pentru a adânci aceste detalii anatomice; urmează finisarea extrem de fină și cu siguranță prin umectare într-o soluție ușor acidă îmbibată într-un material moale, care a nivelat toate asperitățile. Un eveniment repetat reprezintă o coincidență; un eveniment repetat de cel puțin trei ori devine statistică. În arheologie un model repetat nu reprezintă o simplă coincidență. Copia devine de cele mai multe ori un model cu încărcătură simbolică.

Pe lângă finețea execuției și precizia desenului, rămâne semnificația simbolurilor identice transmise nouă peste timp ca o poartă larg deschisă întrebărilor și răspunsurilor.